

MODERN MILITARY THREATS IN THE BALTIC-BLACK SEA REGION AND COUNTERMEASURES

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-266-1-8>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ НА МОРІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Вдовицький Євгеній Анатолійович

ад'юнкт кафедри Військово-Морських Сил

*Національний університет оборони України імені Івана Черняховського
м. Київ, Україна*

З початком повномасштабної збройної агресії російської федерації (рф) проти України 24.02.2022 основні зусилля угруповання сил противника, розгорнутого для дій в Чорному та Азовському морях, були зосереджені на досягненні стратегічних цілей військово-політичного керівництва рф, однією з яких було здійснити зрив економічних морських перевезень нашою державою. З цією метою противником були оголошені закритими для плавання райони Чорного і Азовського морів та опубліковані відповідні попередження про небезпеку (Coastal Warning). Вони фактично заборонили рух морських суден в північно-західній частині Чорного моря на північ від широти острова Зміїний та в майже у всій акваторії Азовського моря (за виключенням «району очікування» в Таганрогській затоці) [1]. Крім того, визначені сили зі складу угруповання різнорідних ударних сил противника розпочали виконання заходів щодо блокування морських портів України та нанесення ударів по цивільних суднах, що знаходились на зовнішніх рейдах українських портів.

В результаті цих дій портова галузь України фактично перестала функціонувати, а морські перевезення майже припинилися. Це було пов'язано з тим, що частина морських портів (Херсонський, Скадовський, Бердянський та Маріупольський) була захоплена противником, а деякі (Білгород-Дністровський, Одеський, Миколаївський, Чорноморськ, Ольвія та Південний) були змушені призупинити роботу через небезпеку здійснення морських перевезень. Продовжили свою роботу лише Ренійський, Ізмаїльський та Усть-Дунайський морські порти, проте їх

частка у загальній переробці вантажів морськими портами України традиційно незначна [2].

Слід зазначити, що дії РФ щодо зриву морських перевезень України призвели не лише до економічних проблем в нашій державі. Так, на конференції ООН з торгівлі та розвитку «Морська торгівля зірвана», яка відбулася 28.06.2022, було вказано на вкрай негативні наслідки російсько-української війни на логістику міжнародної морської торгівлі. Порухення регіональної логістики, зупинка портових операцій в Україні, руйнування важливої інфраструктури, торговельні обмеження, збільшення витрат на страхування та підвищення ціни на паливе призвело до логістичних перешкод у Причорномор'ї та, як наслідок, до зростання вартості морських перевезень. Зменшення обсягу експорту Україною зерна призвело до підвищення цін на продукти харчування у світі. Крім того, російсько-українська війна призвела і до підвищення вартості контейнерних перевезень [3]. Крім того, як зазначено в інформаційному дописі Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)) від 10.06.2022, російсько-українська війна через скорочення експорту продовольства Україною та РФ несе ризики значного збільшення кількості людей, які недоїдають, в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, Африці та Близькому Сході [4].

Вказана ситуація змінилася влітку 2022 року. Успішне застосування Силами оборони України наявного озброєння (протикорабельних комплексів «Нептун» та «Harpoon», безпілотних авіаційних комплексів «Байрактар ТВ2») для ураження надводних сил противника, особливо знищення флагманського корабля Чорноморського флоту (ЧФ) ракетного крейсера «Москва», призвело до зриву панування противника на морі, послаблення його угруповань та створення передумов до відмови від ведення ним активних дій в Чорноморській операційній зоні. Це, у свою чергу, дозволило Силам оборони України наприкінці червня 2022 року звільнити острів Зміїний та створити умови для відновлення судноплавства для суден, що експортують українське зерно, по гирлу Бистре річки Дунай. Однак судноплавство по вказаному маршруту не дозволило забезпечити Україні необхідний обсяг експорту зернових. Це пов'язано в першу чергу з недостатньою глибиною гирла, що не дозволяє здійснювати рух по ньому великим суховантажам, а також з недостатніми спроможностями існуючої інфраструктури українських портів на річці Дунай [2]. Вказане потребувало вирішення питання щодо деблокування українських портів для відновлення експорту зерна.

Зазначена робота була інтенсифікована на початку липня за ініціативи Туреччини. Як наслідок, 22.07.2022 у Стамбулі було укладено два дзеркальні документи під назвою «Ініціатива щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів»,

сторонами яких виступили Україна – ООН – Туреччина та РФ – ООН – Туреччина. Вказаним документом передбачено відновлення експорту українського зерна з трьох портів на Одещині: Південного, Чорноморська та Одеси [5].

Незважаючи на розблокування 01.08.2022 визначених портів та початок експорту української агропродукції, з вересня 2022 року представники рф в Спільному координаційному центрі (СКЦ), створеному під егідою ООН для моніторингу ризиків, нагляду та координації виконання угоди, розпочали проведення дій щодо блокування «зернового коридору» шляхом затримки перевірки суден, залучених до експорту зерна. Так, в період 01-18.09.2022 середня тривалість очікування такими суднами інспекції СКЦ в Мармуровому морі складала 54 години/судно, а в період 19.09-30.09.2022 – вже 272 години/судно. Обмеженням надходження українського зерна на ринок рф намагалася підвищити рівень інфляції в європейських країнах, що за прогнозами російських аналітиків призведе до соціальних протестів населення з вимогою переглянути політику щодо ведення росією «спеціальної військової операції» та рф загалом [6].

У подальшому, 29.10.2022 силами семи безекіпажних надводних апаратів було здійснено атаку кораблів ЧФ рф, які перебували на зовнішньому та внутрішньому рейді Севастополя. За наявною інформацією, пошкодження отримали фрегат і морський тральщик. І хоча пошкодження кораблів противника були незначні, з цього часу флот ЧФ перейшов в режим захисту, а найпотужніші військові кораблі рф у війні зараз здебільшого стоять біля причалів [7]. Слід зазначити, що після успішного застосування морських безекіпажних надводних апаратів для ураження кораблів противника Україна анонсувала створення «флоту морських дронів». Як передбачається, безекіпажні надводні апарати «можуть брати участь у дальній розвідці, спостереженні за береговою активністю, супроводі та підтримці традиційного флоту, конвоюванні торгових суден, коригуванні ракетних уражень та артилерії, захистити наші пункти базування та протидіяти десантним операціям» [8].

Незважаючи на заяви керівництва рф щодо відмови від участі в «зерновій угоді» після успішного застосування морських безекіпажних надводних апаратів щодо ураження кораблів противника в пункті базування Севастополь, вже 02.11.2022 вона заявила про поновлення своєї участі в зазначеній угоді. Як повідомляли ЗМІ рф, росія повернулася до зернової угоди, оскільки отримала «необхідні гарантії від України» [9]. Слід зауважити, що Україна не брала на себе жодних нових зобов'язань щодо «зернової угоди» [10], а повернення рф до вказаної угоди відбулося завдяки відмові України і Туреччини припинити її дію, а також через відсутність реальних можливостей у противника здійснювати заходи щодо перешкоджання експорту зерна з визначених угодою портів.

Таким чином, відновлення судноплавства для суден, що експортують агропродукцію з портів України стало можливим за рахунок успішних дій Сил оборони України на морі, зокрема, Військово-Морських Сил. Вдале застосування наявного озброєння (протикорабельних комплексів РК-360МЦ та Нагрооп, безпілотних авіаційних комплексів «Байрактар ТВ2») для ураження надводних сил противника призвело до зриву панування противника на морі та створило передумови до відмови від ведення ним активних дій, що у свою чергу дозволило Силам оборони України провести успішні дії зі звільнення острова Зміїний. Як наслідок, противник змінив райони дій сил та обмежив їх прилеглими до Криму районами, що відкрило можливість для підписання «зернової угоди» та відновлення експорту зерна з портів України. Зазначене свідчить про необхідність подальшого нарощування бойових спроможностей Військово-Морських Сил та продовження ведення активних дій щодо нанесення ураження (або створення загрози нанесення ураження) основним ударним силам ЧФ.

Крім того, успішне застосування морських безекіпажних надводних апаратів для ураження кораблів противника в пункті базування Севастополь підтвердило зростаюче значення морських роботизованих систем (комплексів) в бойових діях на морі та необхідність оснащення ними вітчизняного флоту.

Також, з метою протидії гібридним діям рф на економічну діяльність України на морі, на кшталт перешкодження функціонування «зернового коридору», необхідно активно застосовувати політичні та дипломатичні заходи (запровадження рішень ООН щодо впливу на рф, нарощування співробітництва з країнами-партнерами та союзами держав, зокрема НАТО, ЄС щодо проведення ними заходів стримування або силового примушення рф до виконання угод тощо).

Література:

1. В портах України на 26/09/2022 залишаються заблокованими 48 зі 100 суден / База даних. URL: <https://www.blackseanews.net/read/194160> (дата звернення: 07.12.2022).
2. Перспективи використання морських коридорів безпечного експорту зерна для активізації економічного зростання. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/perspektyvy-vykorystannya-morskykh-korydoriv-bezpechnoho-eksportu-zerna> (дата звернення: 07.12.2022).
3. United nations conference on trade and development 28 june 2022. Maritime trade disrupted the war in Ukraine and its effects on maritime trade logistics. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/osginf2022d2_en.pdf (дата звернення: 07.12.2022).
4. The importance of Ukraine and the Russian Federation for global agricultural markets and the risks associated with the war in Ukraine. Information

note 10 June 2022 Update. URL: <https://miss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/perspektyvy-vykorystannya-morskykh-korydoriv-bezpechnoho-eksportu-zerna> (дата звернення: 07.12.2022).

5. Опубліковано текст зернової угоди, підписаної сьогодні в Стамбулі. URL: <https://ukragroconsult.com/news/opublikovano-tekst-zernovoyi-ugody-pidpysanoi-sogodni-v-stambuli/> (дата звернення: 07.12.2022).

6. «Зерновий коридор»: РФ штучно збільшила час очікування інспекції суден з українським зерном в Мармуровому морі ще 18 вересня. Чому? URL: <https://www.blackseanews.net/read/196006> (дата звернення: 07.12.2022).

7. Why Ukraine's Remarkable Attack On Sevastopol Will Go Down In History URL: <https://www.navalnews.com/naval-news/2022/11/why-ukraines-remarkable-attack-on-sevastopol-will-go-down-in-history/> (дата звернення: 07.12.2022).

8. Збір, який змінить хід подій долучитися до формування першого у світі флоту морських дронів. URL: <https://u24.gov.ua/uk/navaldrones> (дата звернення: 07.12.2022).

9. Росія заявила про поновлення участі у «зерновій угоді». URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/02/novyna/pravo/rosiya-zayavyala-pro-ponovlennya-uchasti-zernovij-uhodi> (дата звернення: 07.12.2022).

10. Україна не давала гарантії для повернення росії до «зернової угоди» – МЗС. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/2001442-ukrayina-ne-davala-novikh-garantiy-dlya-povernennya-rosiyi-do-zernovoyi-ugodi-mzs> (дата звернення: 07.12.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-266-1-9>

ЧОРНОМОРСЬКА ПОЛІТИКА ТУРЕЧЧИНИ: МІЖ БЕЗПЕКОЮ ТА ПРАГМАТИЗМОМ

Горюнова Євгенія Олександрівна

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та історії*

*Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

Туреччина завжди була важливим актором в Чорному морі. Османська імперія довгий час контролювала чорноморські торговельні шляхи та володіла низькою причорноморських територій. Після Першої світової війни країна втрачає низку територій та імперський статус, але зберігає контроль над Чорноморськими протоками (Конвенція Монтре). Під час